

A "MAGYAR NÉPI MŰVELŐDÉSI INTÉZET" KIS TANULMÁNYAI

VII.

ANDRÁSSY KURTA JÁNOS

**PARASZT
MŰVÉSZTEHETSÉGEK
VÉDELME**

BUDAPEST, 1947

ANDRÁSSY KURTA JÁNOS szobrászművész ezt a tanulmányát Intézetünk megbízásából írta. Szeretnők ráirányítani a füzetben felvetett kérdésekre mindazok figyelmét, akik beleszólhatnak a paraszt művésztehetségek helyes irányú foglalkoztatásának, nevelésének ügyébe. Helyzetrajzot, beszámolót, hozzászólást szívesen veszünk.

Budapest, 1947. július hó.

*A Magyar Népi Művelődési
Intézet*

*Vezetősége
(Budapest, Deák Ferenc
utca 14.)*

I.

Népművészetünk nemzeti kultúránk egyik jelentős tényezője. Tényező, mert nemcsak zárt keretében alkotó, hanem magaskultúránkat és művészetünket megtermékenyítő, felfrissítő erejével és hatásával alapjává tud válni. Gondoljunk csak a népzene, melynek alapjain az aránylag rövid idő alatt világhírűvé vált magyar zene-művészetünk épül. Hasonló folyamat mutatkozik, ha kezdetlegesebben is, képzőművészetünkben, különösen szobrászatunkban, de kultúránk egyéb területein is.

E tanulmánynak nem az a célja, hogy a népművészetnek magaskultúránkban fellelhető hatásait és eredményeit kutassa. Nem is az egész népművészettel, hanem annak csak egy ágával, a képzőművészeti jellegű népművészettel és ennek művelőivel kívánunk foglalkozni. A fő cél az, hogy megtárgyaljuk azokat az időszerű kérdéseket, melyek e népművészeti ággal és művelőivel kapcsolatban napjainkban felmerülnek.

Mivel nemzeti értékek megmentéséről és továbbfejlesztéséről van szó, e kérdésekkel foglalkozni nemcsak kell, de határozottan kötelességünk is. Reméljük, hogy akiket illet, így elsősorban a nép között élő tanítók, papok és más értelmiségiek, meg fogják érteni, az itt elmondottak alapján, az ügy fontosságát és meg fogják tenni mindazt, amit e feladat reájuk ró.

*

Népművészetünk és népi kultúránk oly válságos szakaszhoz érkezett, mely sürget az intézményes cselekvésre. Talán nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy népművészetünk alkotó korszaka vége felé közeledik. A parasztromantika szenvelgői tragikusnak mondják e folyamatot. Így is felfogható. Azonban a népművészet alkonyát az idő hozza magával. A nép életkörülményeinek megváltozása, a civilizáció és a magas-kultúra térhódítása, a nép szociális emelkedésével járó igényesség, stb. természetesen hozzák magukkal a régi formák és hagyományok elévülését.

Ha szentimentálisak vagyunk, akkor sajnálkozhatunk a letűnő világ felett, de reálisan nézve a dolgokat, be kell látnunk, hogy a fejlődésnek, romantikus szépségek megmentése érdekében ellent nem állhatunk. A fejlődés a nép felemelkedését hozza magával. Ez pedig olyan érték, amely megéri a velejárázó áldozatot és esetleges más irányú veszteségeket.

E körülmények felismerése azonban nem jelenti azt, hogy népi kultúránkat veszni hagyjuk. Ellenkezőleg. *Mindent el kell követnünk, hogy a fejlődés gátlása nélkül népi kultúránk életét megőrszabbíthassuk, fejlődését korszerű irányba tereljük és ha lehet, magas-kultúránkba bekapcsoljuk.*

E problémakörben két feladat megoldása vár ránk. Az egyik: a meglévő népművészeti művek felgyűjtése, a másik: az élő népművészet megóvása a népművészek intézményes erkölcsi és anyagi támogatásával.

A gyűjtőmunka évtizedek óta folyik. Az ország számos városában vannak néprajzi múzeumok, melyekben népművészetünk legszebb terméseit és a letűnt vagy letűnőben lévő életformák emlékeit eddig is összegyűjtötték.

E tanulmány keretében minket elsősorban az élő népművészet és annak művelői: a népművészek helyzete és jövője érdekel. Az előbb változott körülmények által felmerült problémákat igyekszünk megoldani úgy, hogy a ma zajló forradalmi átalakulásokon keresztül segítjük azokat a népművészeket, kiknek működése kívánatos. Mert ezek az emberek olyan korszakhoz érkeztek, melyben, ha nem nyújtunk segítséget, könnyen elveszítik talajukat és elkallódnak. Velük együtt pedig elkallódik a népművészet ma már úgyis rövidre szabott jövője. És mert a népművészet nemzeti kultúránk jelentős értéke, mely még ma is gazdag lehetőségeket ígér, őrizzük szeretettel, féltő gondnal. A magyarság mai súlyos állapotából csakis egy egészséges kultúrális életkezddéssel emelkedhet ki, Hiszük, hogy a magyarság még nem játszotta el végső szerepét. Hiszük, hogy megtalálja a holnapját biztosító lehetőségeket. De ehhez fel kell számolnunk csődöt mondott vagy elévült nemzeti ideáljainkat. Újakat, korszerűbbeket, kis-nemzet voltunkhoz méltóbbakat kell alkotnunk. Katonanemzet helyett kultúrnemzetté kell válnunk. Ezen a területen lehetünk tiszteletreméltó hősök, számarányunktól függetlenül nagyok. Hogy ezt elérhessük, kultúránkat át kell itatni népünk egészséges szellemével, friss és gazdag lehetőségeket tartalmazó kultúráját magas-kultúránk alaptényezőjévé kell tenni. A népi tehetségeket felkarolva, egészséges népi szellemüket megóva, őket egyetemes műveltségre nevelve, kialakíthatjuk sajátos nemzeti kultúránkat és ezen keresztül biztosíthatjuk jövőnket a holnapi világban.

E megfontolások alapján kezdtem meg évekkal előbb a népművészet képzőművészeti jellegű ágának feltárását. E téren végzett munkám eddigi eredményeiről az 1944-ben megjelent „A magyar nép szobrása” című könyvemben adtam számot.

II.

A népművészet meghatározása közel sem olyan egyszerű, mint ahogyan azt a laikus közvélemény gondolja.

Látszólag úgy hat, mintha egy társadalmilag elkülönült népréteg passziózása lenne. A népművészet nem paraszti szórakozás, nem is a szépérzék csillogtatása. Mélyebb rugói vannak. Maga a nép, mely a művészetet műveli, ősi foglalkozásokat űz, ősi életformákat él. Művésze is ősi-művész. Gyökerei nem a magyar történelmi időkben, hanem az egyetemes emberiség őstörténetének távolában keresendők. Sokkal több paraszti ügyeskedésnél. A népi táncok ősi szertartások emlékei. A népmesék ősi legendákról, régen elavult ősi hitvilágokról adnak hírt. A nép használati tárgyain látható faragványok vagy festett ábrák szintén az ősi hitvilágunkról alkotott primitív képzeleteinket megjelenítő, valamikor mágikus erejű

ábrák elavult emlékei. A nép ma is hisz a tárgyak életében, vagy bizonyos ábrák mítikus erejében.

Ahogy a népek törzsekké, nemzetekké verődtek, kialakultak a tájak és népcsoportok szerinti külön-külön hitvilágok, jellegek, jellemek és életformák. A művészet is igazodott a változó körülményekhez. Az ős-mag széthullott, hogy külön-külön teremjen. Az ős-mag akként teremtett nagy vagy kicsiny nemzeteket és kultúrákat, amilyen termőtalajra talált. A művészet is ennek a körülménynek megfelelően jelenítette meg a népek isteneit, hitvilági képzeteket. A magyar népművészet is ebből az ős-magból származik.

Egyeseknek az az állítása, mely szerint népművészetünk a magaskultúra (helyesebben talán: városi kultúra) primitív utánczata, nem helytálló. Természetes, hogy ilyen hatások vannak, de azt is hozzátehetjük, hogy ezek a hatások a népművészetre károsnak bizonyultak. Károsak voltak elsősorban azért, mert nem az értékes, hanem a selejtes kultúrtermékek voltak azok, melyek könnyűszerrel a parasztság közelébe férkőzhettek. A nép pedig nem volt felvértezve az ilyen irányú védekezésre. Az öregebbje hiába szegezte szembe passzivitását - ezt az annyiszor bevált fegyvert - az új módinak a fiatalok előbb-utóbb behódoltak.

Mindez azonban nem érinti népművészetünk eredeti jellegét, sőt ellenkezőleg, e körülmények között is megmutatkozott a népi szellem megtisztító és átértékelő ereje. Sok városi műdal csiszolódott, alakult át a nép ajkán. A népművészet más ágaiban is megfigyelhető hasonló folyamat.

A népművészet primitív művészet - de nem a szó lealacsonyító értelmében - hanem szerves kifejezője a parasztság primitívebb életformájának, világszemléletének és hitvilágának. Primitív, vagyis kezdetleges. Mondhatjuk úgy is, hogy visszamaradottabb, mint ahogyan az egész paraszti életforma is az, természetes adottságainál fogva. Nálunk a városi és népi kultúra között mutatkozó távolság túlságosan kirívó. Ez az egészségtelen viszony a magyarság évszázadokra visszanyúló szerencsétlen politikai körülményeiből származik. Így következett be az, hogy az utóbbi évtizedek folyamán saját népünket, annak szellemi értékeit mint valami tőlünk idegen csodát, fel kellett fedeznünk. Sok fáradságos és küzdelmes harcot kell vívnunk, hogy a műveltségében saját népétől és szellemétől elidegenült rétegekkel megértessük és elfogadtassuk ezeket a felfedezett nemzeti értékeinket.

Hogy miért hangsúlyozzuk népművészetünk és népi kultúránk nemzeti érték voltát? Azért, mert *azt a sajátos nemzeti jelleget, melyet magas-kultúránkban több-kevesebb okkal hiányolunk, a népi kultúrában maradéktalanul megtaláljuk.* Nemzeti jellegünket, ha primitív formában is, de parasztságunk őrizte meg. Ma már mind jobban felismerjük ennek értékét és magas-kultúránkba való bekapcsolódását elengedhetetlennek tartjuk.

Mielőtt tovább mennénk, szükségesnek tartjuk, hogy röviden felvzoljuk népművészetünk fejlődéstörténetét.

Mint már említettem, népművészetünk gyökerei az egyetemes emberiség őstörténetébe nyúlik vissza.

Az ábrázoló hajlam körülbelül az embernek értelmi lényge való alakulásával veszi kezdetét. A holland Huizinga szerint a művészet az ember játkos ösztönéből származik (Homo ludens). Valószínűbb azonban, hogy reálisabb szükségyszerűség indította útjára. A primitív ember gyakorlati érzéke sokkal erősebb, mint a kultúrálté. Azonkívül, az ősember a természettel, annak ismeretlen jelenségeivel vívott küzdelmet, élelmének veszélyekkel járó megszerzése, tűzhelyének és éjjeli szállásának védelme, mind súlyos feladatokat rótt rá. Azok a művek, melyek e korból fennmaradtak, mind használati tárgyakkal kapcsolatosak. Nyílhegyezőre karcolt vadlovak, zerge ábrákkal díszített hajítódárdák, emberformájú agyagedények stb. Csontra vagy agyagtárgyakra, edényekre karcolt vagy festett geometrikus formák, körök, háromszögek, mind valami jelentőséggel bírtak az akkori ember számára.

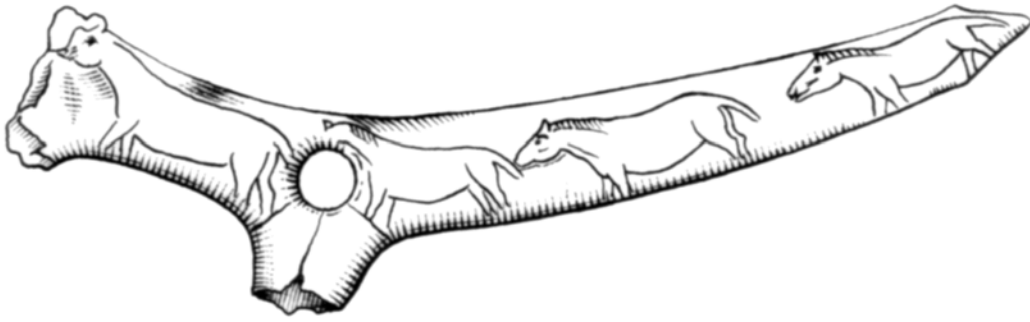
Hajítódárda zergeábrázolással.
Magdalénien (rénszarvas-kor)

A termékenység istennőjének edény
szobra. Hódmezővásárhely, Kőkény-domb.
(ásta: Banner János)

A primitív ember tevékenykedése mindig valami szükségyszerűségből következett. Az őskor embere a rajzolást is szükségből alkalmazta. A rajznak varázserőt tulajdonított és az állatot, melyre vadászott, lerajzolta, hogy ezáltal megidézze, megbűvölje és megejtse. A vadászszerszökökre vésett állatrajzokkal az ábrázolt állatok erejét igyekezett kisebbíteni, vagy gyorsaságukat hajítódárdája számára megnyerni.

A természetfeletti dolgokkal kapcsolatos fogalmakat főleg geometrikus ábrákkal ábrázolta. Így a napot: körrel vagy arányos szárú keresztábrával, a földet: a hegy formáját sematizáló háromszöggel. Így alakult ki az ornamentika, ami népművészetünk ma is legjelentősebb tényezője.

Nyílhegyező. Magdalénien.
(rénszarvas-kor)

A nap és a föld az ősember képzetében mint két ellentétes istenség elevenedik meg. A nap hímnemű, megtermékenyítő istenség, a föld a megtermékenyülő földanya. Ezek a képzetek a fejlődés folyamán alakulnak, színeződnek, tartalmilag gazdagodnak. A fogalmak fejlődésével együtt alakul a művészeti forma is, míg végül kialakulnak az emberarcú istenek, istennők és a különböző, szinte foglalkozások szerinti védőszentek tömegei.

A magyar nép honfoglalás előtti művészete a steppék nomád népei között kialakult ötvösművekből ismeretes. Az ötvösművészet alkotásai, melyek nemesfémekből: ezüsből, aranyból készültek, természetesen az előkelőbb réteget szolgálták. Valószínű azonban, hogy a köznépek is meg volt a maga művészeti igénye, mely csupán annyiban különbözhetett az előbbitől, hogy a művek közönségesebb anyagból készültek.

A honfoglaláskori ötvösmunkák főleg ornamentális díszítésűek. A motívumok formája, szerkezete, nagy általánosságban azonos a mai élő népművészeti motívumokkal. A román kori magyar szobrok és a mai népművészeink (őstehetségek) falfaragványai között is határozott szellemi és formai azonosság mutatható ki. Ezek a tények arra utalnak, hogy népművészetünk szerves folytatása egyrészt az egyetemes, másrészt a magyar ősművészetnek. Akár egyetemes ősművészeti emlékekkel, akár az ősmagyar leletekkel hasonlítjuk össze, határozott fejlődési irányt rajzolhatunk meg. A motívumok vagy formaképezések vissza-visszatérnek az ős-kezdethez, illetve az ős-motívumok emléke állandóan jelen van. E legősibb korokra utaló emlékek biztosítják népművészetünk örök üdeségét, egyben őszinte naivitását és primér jellegét is. E mellett magába foglalja nemzeti múltunk fizikai és szellemi jellegét is, éppen olyan eleven frissességgel, mint az előbb említett őstörténeti sajtáságokat.

A fentiekhez csatlakozik még egy sajátos jelleg, mely népművészetünket jellemezi: *kollektív volta*.

Népművészetünk, a szó legteljesebb értelmében: kollektív, azaz közösségi művészet. Nemcsak azért, mert egy közösségi ízléskeretben mozog, hanem mert a mű sokszor a közösség alkotásaként jön létre. Ez a megállapítás különösen a népdalokra vonatkozik, melyek száj-ról-szájra járva alakulnak, csiszolódnak és bővülnek. Ez a folya-

mat a díszítő művészetben is megfigyelhető. Egy hímzésmotívumot elindítunk, az kézről-kézre jár és idővel különböző változatokban jelenik meg. Mindenki ad hozzá valamit, vagy alakít rajta a maga elképzelése szerint. Ezek a művek sohasem évülnek el, sohasem fejeződnek be. Mindig lehet alakítani, új elemekkel gazdagítani. Ezért mindig frissek és sohasem válnak unalmassá.

Így érthető, hogy népművészetünk miért vált a paraszti életforma és néplélek oly tökéletes kifejezőjévé. *Nem külső kényszer és külső hatások következménye, hanem a nép egyetemének legbensőbb szellemi megnyilatkozása.* Sajnos, ezt városi magas-kultúránkról nagy általánosságban nem mondhatjuk el.

Meg kell említenünk egy fontos sajátosságot, mely népművészetünknek szintén jellemző vonása. *A népművészet általában alkalmazott művészet.* A mű mindig valamely használati tárgyhoz kapcsolódik, vagyis díszítő jellege van.

Előbb már szó volt az ősember használati tárgyain látható ábrák jelentőségéről. Azt mondtuk, hogy ezek az ábrák mítikus jelentőségű, vagy mágikus erejű ábrázolások voltak. Népünk díszítő ösztöne ez ősi kultikus szellemkörből származik. *Az idők folyamán elévült mítikus ábrák díszítő motívumukká, a megszokás pedig díszítő ösztönné vált.*

Ezek a használati tárgyakon, éppen úgy, mint az őstörténeti leleteken, emberi, állati, növényi és geometrikus ábrák láthatók. A megváltozott körülményeknek megfelelően: életképek, népi jelenségek, biblikus témák az ábrázolás tárgyai.

Népművészetünknek van egy újabb ágazata, mely *őstehetség-művészet* elnevezéssel ismeretes. Lényege, hogy az előbb említett alkalmazott jellegével szemben önálló, tárgytól elvonatkoztatott művek alkotására törekszik.

Ez a „l'art pour l'art”, szószerinti fordításban: „művészet a művészetért” elvet fedi. Helyesen fedő magyar szóval: *öncélú művészeti törekvésnek* mondhatjuk.

Ez öncélú művészetre törekvő alkotások már csak a szellemi kollektívizmusba kapcsolódva tartoznak a népművészet keretébe. Itt már a közösségből kiemelkedni vágyó egyénnek felsőbbrendűségekre való törekvése nyilvánul meg. Azonban ezek a művek mindaddig népművészetnek tekintendők, amíg a népi kollektív ízléskeretbe illeszthetők. Csak ez ízléskeretből való kiválás következtében válik *diletтанtizmussá*, vagy különleges adottság és kultúráltság folytán: *magas művészetté.*

Az itt elmondottakkal nagyban meghatároztuk a népművészet alapfogalmait.

III.

Népművészetünk mai állapotát vizsgálva azt látjuk, hogy mind szűkebb területre szorul. Itt kell rámutatnunk azokra a jelenségekre, amelyek népművészetünk előbb vagy utóbb bekövetkező végzetét előmozdítják.

Népművészetünk a paraszti életformával együtt válságba jutott. Ez a válság nem újkeletű. Kezdeté, alig észrevehető jeleivel, a múlt században mutatkozik. De ugyanakkor éli fénykorát is. Az ország akkori politikája a néppel, azonkívül, hogy adót és katonát szedett tőle, nem sokat törődött. A földművelő ember volt a legrosszabb helyzetben, mert a földtől nem mozdulhatott el és így az adószedők is, meg a katonaszedők is könnyen rátaláltak. A pásztor-népnek, mely kint élt a legelőkön, az ilyen kellemetlen látogatókkal nem sok baja akadt. Bajba inkább a vére zavarta, mely virtusokba, vagy betyárkalandokba hajította.

Színes, romantikus világ volt ez, mely népdalköltészetünkben előkelő helyet foglal el. A pásztorfaragók is előszeretettel foglalkoztak ez idők gazdag témakörével. Egy-egy híres betyár alakja köré valóságos mítoszok szövődtek. Törvényüldözötte szegénylegények és egyéb pusztai csavargók a nép védenecsei voltak, mert a törvény idegen törvény volt, a bűn, amiért e népséget üldözték, az idegen törvény ellen való volt. A nép együttérzésével tüntetett a számára idegen rend ellen. Egy-egy népdal szinte csak azért született, hogy egy betyárvirtus vagy tragédia, - mint ma egy újsághír - bejárja az országot. Szájról-szájra adták, hogy mindenkire eljusson, akit illet.

Győrffy István „Nagykúnsági króniká”-jában leírja az akkori Alföld képét. Hatalmas lápok és vadvizek borították akkor e tájat. Úszó legelőkön és áttekinthetetlen nádasok között éltek a legősibb életformák szerint az emberek és állatok.

Idővel a vadvizeket lecsapolták, a lápokot feltöltötték. Áttekinthetőbbé vált a puszta. A nádasok és egyéb bűvőhelyek eltűntek. Eltűntek a betyárok is és velük együtt egy színes, romantikus világ, melyre már csak pár öreg ember emlékszik, azok is nagyjában hallo-másból. A népdalok és népi faragványok azonban hűségesen őrzik a letűnt világot és szereplőinek emlékét.

Az eke mindig több barázdát hasít ki a legelők testéből. Lassan elfogynak a legelők és elfogynak a pásztorok. Velük együtt elhallgatnak a pásztorénekek, elkopnak a táncok és sok minden. A pásztorember is tanyasi, vagy falusi ember lesz. Művészi hajlamának művelésére már kevesebb ideje van, mint az állatok mellett volt. De az új helyzetbe is bele kell találnia. Ebben nem is volna hiba, mert a tehetség mindenhol megtalálja a maga helyét és mondanivalóját. A világháború éppen úgy meg tudta szólaltatni a népdalköltészetet, mint a betyárvilág.

Annak a válságfolyamatnak, mely a legelők fokozatos szűkülésével, fogyasztásával megindult, kezdetben alig volt látható hatása a népművészetre. A faragóművészetet a legkevésbé érintette, mert főleg a dunántúli uradalmi legelők pásztorai voltak e népművészeti ág igaz művelői. Azonban a faragóművészet nemcsak a pásztoremberek sajátja volt. A faluban élő parasztemberek is értettek hozzá: különösen a mesterember fajta. A bognárok híres faragók voltak. Erről tanúskodnak a maguk készítette faragópadjaik, népi néven: faragó Jancsik, melyeken a szorítófejeket művészi ügyességgel képezték ki.

Az igazi válságot valójában a század elején nekilódult civilizáció, a gépesedés gyorsította meg. A gép, ami tömegcikkeivel elárasztotta a világot, a gőzmozdony, repülőgép, amik megszüntették nemcsak a falu és város, de az országok és világrészek közötti távolságokat is, forradalmasították az egész világ lassúbb menetéhez szokott életvitelét. A rotációs gépek tömegekben ontották a betűket. A betűk pedig a sok értékes dolog mellett sok lélekmérgező szellemi bacillust is beloptak az emberek életébe.

A civilizáció hatása a paraszti életformákat is erősen megbolygatta. A gépek kiszorították a földről az embereket, akik elhagyták ősi foglalkozásukat és a városban épülő gyárakban próbáltak új életet kezdeni. Az olcsó könyveken és újságokon keresztül a szociális forradalmi eszmék is betörték a nép életébe. Akinek volt földje, az féltette a magáét a forradalomtól, a nincstelenségben viszont feltámadt a jobb sors utáni igény.

A nép már nem maga költi verseit, dalait, mert az újság, a könyv, a rádió készen viszi helyébe. Hogy új módi? – majd megszokják. A vidék számára gyártott textiliák, irodalmi és egyéb úgynevezett kultúrtermékek, válogatás és a nép szellemiségének és igényének figyelembevételével árastották el parasztságunkat. Ezek a szellemi tömegcikk a népi ízlést súlyosan kikezdték. A nép csak ezt látta, csak ezt vehette. Ha kezdetben húzódozott is tőle, idővel, más híján, megszokta. A városi íz is tetszetőssé tette az új holmit, mert tudatalatti, vagy tudatos emelkedési vágyát vélte kielégíteni a városból jött portéka, vagy festett bazári szobrocskák, színesnyomatú képek megszerzésében, birtoklásában. A maga, vagy társai által készített dolgokat régimódinak találva, azokat szégyelni kezdte. De a több munka és megrövidült szabad idő sem engedte, hogy maga bíbelődjék ruházati vagy szellemi szükségleteinek készítésével. Az idő drága lett és a dolgokat, melyekben szükség mutatkozott, a boltban vagy a vásárból olcsóbban megkapta, mint amennyibe az ilyen dolgokra elfecsérelt idő került. Mert a falusi élet is gyorsabb tempójává vált. A kapitalisztikus államhatalom több termelést, viszont árújáért olcsóbb bért rótt a parasztságra.

A gép megjelenése nagy mértékben leszállította a kétkezi munkásember értékét és kiélezte a kenyérharcot. Nem is a több kenyér, hanem „a kenyér” léte forgott kockán.

Az új élettempó fizikailag és szellemileg egyaránt gátlólag és sorvasztólag hat a nép művészkedő hajlamára. Az ember nem ér rá szemlélődni. Élményvilága részben megszűnt, a még meglévő is napról-napra szűkebb körre szorul. A régi életforma és ezzel együtt az élményvilág elévült, az új viszont még nem alakult ki. *Szemlélődés nélkül nincs élmény, élmény nélkül pedig nincs művészet.* Ezek a körülmények pecsételték meg népművészetünknek sorsát. Az egymásra torló világégések, társadalmi átrendeződések, szociális forradalmak a paraszti életet is állandó mozgásban tartják. Hogy ez a kaotikus állapot mikor ér véget és hogyan rendeződik, erről ma még nem alkothatunk elfogadható képet. Reméljük azonban, hogy a kavargó világ rövidesen megnyugszik. A magyarság is meg fogja oldani a maga belső problémáit, megteremti a maga építő életformá-

ját, kialakítja új, egészségesebb társadalmi és szociális arculatát, melyben a parasztságunknak mint a nemzet többségi tényezőjének komoly szerep jut.

Népi kultúránkat, mely lassan talaját veszti, módszeresen át kell vezetnünk magas-kultúránkba, hogy ott, ha már formailag nem is, de szellemében tovább élhessen. Csakis ezen az úton képzelhető el egy olyan sajátos magyar kultúra kialakulása, mely a népek kultúrközösségébe érdemlegesen beilleszkedhetik. Különösen képzőművésztünknek van nagy szüksége a népi szellemből való felfrissítésre, mert csak népművészetünk szellemével ellensúlyozhatjuk a külföldi hatások túltengését.

IV.

Népművészetünkről azt mondtuk, hogy kollektív művészet. Azt is mondtuk, hogy a művek is, bizonyos vonatkozásban, kollektív alkotások. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a népművészetet személyektől teljesen elvonatkoztathatjuk. A népdalt útjára bocsátotta valaki, a mesét elkezdte valaki, a kétkezi művészkedést: például a faragást, valaki elkezdte és be is fejezte. Tehát minden egyes mű mögött egy-egy ismeretlen, vagy esetleg ismert személy áll.

A népi képzőművészet, főleg a szobrászat, elsősorban a fafaragásokban és díszítőművészetben nyilvánul meg. A képszerű festés ritkán fordul elő, újabban azonban ez is jelentkezik. Valószínű, hogy a festéshez szükséges anyagokhoz nehezebben lehetett hozzájutni és ezért nem volt keletjük. A fafaragáshoz viszont elegendő egy bicska és egy darab fa, amit az állatok után baktatva is lehet farigcsálni. A képfestészet a népművészetben az utóbbi évtizedekben mutatkozik jelentékenyebben. Művelői öncélú művészetre törekszenek és legtöbbször megkísérlik, több-kevesebb sikerrel, kiszakadni a népi keretből. Művészi készségük reményében magasabb társadalmi osztályok felé igyekszenek. Sok tehetség került így hivatásos művészeink közé. Azonban a nép fiának, a múltban, mindig két esettel kellett számolnia. Ha művészi eredményei mellett társadalmi emelkedést is el akart érni, akkor meg kellett tagadnia egész tegnapi életét, szülőket, testvéreket, még a tegnapi emlékeket is. Ha azonban mindezen feltételeknek nem tudott eleget tenni, nem volt hajlandó származását, múltját megtagadni, úgy társadalmon kívül rekedt.

Sokan voltak, akik tehetségükkel a pesti aszfaltnál tovább nem jutottak. A népi szobrászok, akik főleg a megváltozott életkörülmények hatása alatt elszakadtak az alkalmazott művészettől és akiket tehetségük, alkotásvágyuk a súlyosan rájuk nehezedő életkörülmények között is művészkedésre készített, mintha nyugodtabb lelkiállatúak lennének. Kevesebb a hírnév utáni vágyuk. Igaz hogy a szobrászkodás fegyelmezettebb lelkületet alakít ki az emberben. A szobrászat, különösen a faragás, nagy figyelmet és megfontoltságot követel. Minden vágást, mit a fán ejt, előre meg kell gondolnia a faragónak, mert egy meggondolatlan vágással a félig kész munkát,

sokszor a majdnem készet is, tönkre teheti. Úgy látszik, hogy ennek a munkafolyamatnak természete teszi a szobrászkodó népművészt elhatározásaiban is tartózkodóbbá, megfontoltabbá.

A háború előtti őstehetség-konjunktúra, amely a maga nem éppen épületes üzleti vállalkozására, felfedezte a népművészetet, a szobrászkodó népművészeket a rájuk erőszakolt témákkal és tömegcikkék készíttetésével ízlésükben nagymértékben megrontotta, de ősfoglalkozásuktól eltéríteni nem tudta.

Ez őstehetség-konjunktúrának ilyen kihasznált alakja volt, többek között, a kitűnő tehetségű hódmezővásárhelyi *M. Horváth Antal* is. Horváth uradalmi ács, tehát mesteremberként dolgozott a mágocsi Károlyi uradalomban. Kiöregedvén mesterségéből, visszakerült szülőhelyére, Hódmezővásárhelyre és ott faragta kisméretű faszobrait, melyek között számos értékes, szép mű található.

Egy helybeli, német származású, görögkeleti lelkész szegődött mellé mecénásnak és filléreken vásárolta fel és rendelte tömegesen a szobrokat. 1944 februárjában jártam Hódmezővásárhelyen, akkor a tisztelendő úr, sok eladott szobron kívül még ötven darab birtokában lévő *M. Horváth* szobrocskával dicsekedett. *M. Horváth Antal* 1933-ban, 86 éves korában halt meg, nagyon szegényen.

A régebbiek közül kiemelkedő népművész a somogyi *Kapoli Antal*, ki nagyon szép művészi díszítésű szarukürtöket készített. *Kapoli* tehetségét fia örökölte és ha a háború nem sodorta el, bizonyára hallani fogunk róla. A dunántúl él az idősebb *Breglovics Kálmán* is, ki szintén tehetséges tagja népművészetünknek. A legérdekesebb jelenség azonban a szolnokmegyei Jánoshalmán él *Homa János*. A háború előtt napszámos emberként élt. Akkor tizennégy gyermeke volt. Újabb értesülesem szerint ma már tizennyolc gyermekeinek száma. A földosztás során, hír szerint, hat hold földhöz juttot, de nagyszámú családjának nyomorúságát ez a kevés föld bizony nem enyhíthette. Tehetsége talán a legegységibb az összes eddig ismertek között. Tömegkompozíciói döbbenetes készségről tanuskodnak.

Tehetsége nem annyira a komponálásban, mint inkább a típusok és jellemelek különleges tehetséggel való ábrázolásában mutatkozik meg. Helyenként szinte démoni erővel adja vissza meglátásait. Mint ahogyan általában a népművészekre jellemző: művei minden formai és szellemi gátlástól mentesek. Legjelentősebb műve a *Hegy-i Beszéd*. Ezen szoborcsoportozaton tizenhat emberalak látható. Mindössze tizenötcentis figurák. Rendkívül érdekes és ellentétes csoportok szerepelnek e zsúfolt faragványon. Ettől az egészen különleges tehetségű parasztembertől még sok érdekes művet várhatunk.

*

A festők között is vol néhány kiemelkedő tehetség, de ezek legtöbbször, elhagyván őstalaját, kevés kivétellel dilettánsná vált és elkallódott. Elnyelte őket a város, vagy elképzeléseikben csalódottan és meghasonlottan visszahullottak a falujukba, ahol a „nagy kísérlet” után nehezen találják meg az egyszer elrúgott talajt. Így járt szegény hódmezővásárhelyi *Dani Imre* is, ki évekig ostromolta a főiskolát, míg végül 1944-ben bejuthatott. De már akkor

negyven éven felüli öreg gyerek volt. A közbejött háborús események és egyéb nyomorúságok miatt az első évet sem tudta végigjárni. A második iskolaévre már nem vették fel. Csalódottan és megtörtten ment haza és talán sohasem vesz többé ecsetet a kezébe. Kár, mert sok lélekkel és szeretettel tudta a Tiszamenti öreg fákat festegetni. Ha pedig a sok kudarc nem vette el a kedvét a festéstől, talán még rosszabb, mert ahelyett, hogy visszatérne polgári foglalkozásához, tovább üldözi hűtlen szerencséjét. Ha fiatalabb fejjel jut a tanulási lehetőséghez, talán másként alakul sorsa, he nem is nagy, de jó festő válhatott volna belőle. Neki magának nem volt ereje, hogy kiverekedje helyét a világban, segítő kézre pedig nem talált idejében. Ha pedig vágyai nem lépik túl városa határát, mint népművész alkothatott volna a maga és környezete gyönyörűségére. De a festők vágyaiban nem oly mértéktartók, mint a szobrászok, ezért is esnek sokszor vágyaik tragikus áldozatává.

Azt szokták mondani, hogy az igazi tehetséget nem kell kézen vezetni az érvényesüléshez. Az igazi tehetség minden útjában álló akadályt le tud küzdeni. Ez igazságnak igazság, azonban általános szabályként mégsem fogadható el. A tehetség magában csak nyers adottság. Kész művésznek senkisémm születik. Önerejéből elérhet egy bizonyos fokot, de ahhoz, hogy egy tehetség művésszé fejlődhessen, nagyon komoly mesterségbeli és szellemi tanulmányokra van szükség. És tekintve azt, hogy korunkban a tudományt nem ajándékozzák, hanem igen drága pénzért adják, nemrégén pedig még a származás is döntő befolyással volt arra, hogy az illető méltó-e rá, hogy művelődjék, így a tehetség, ha az ráadásul, mint rendszeren, szegénységgel is párosult, sokszor áttörhetetlen akadályokba ütközött. Tehát *igenis szükséges a tehetségek intézményes felkarolása, mert nem lehet tudni, hogy egy elkallódott tehetséggel milyen értékek vagy lehetőségek mennek veszendőbe.* Igaz azonban, hogy az intézményes segítség sem biztosít minden esetben elfogadható eredményt. Különösen az őstehetségek területén mutatkoznak érdekes eredmények. Ismerünk olyan példákat, melyek igen tanulságosak éppen e problémakör felszámolásánál. A háború előtt őstehetség-kiállításon feltűnt egy festő. Egészen egyedi tehetségnek mutatkozott. Koránál fogva is alkalmasnak ígérkezett a taníttatásra. Pártfogói akadtak, kiknek támogatásával a Képzőművészet Főiskolán folytathatta tanulmányait. A tanulás eredménye az lett, hogy eredetiségét és régi élményvilágát elvesztette, az új környezetbe pedig nem tudta magát beleélni. Igaz, hogy az iskolában is hiba volt, mert idegen sablon módszere mellett nem volt tekintettel a népből jött tehetségek kulturális fogyatékoságára és ami a leglényegesebb: a népből hozott ízlésbeli és lelki adottságaikra. Hogy e szempontok figyelembevételével milyen eredményeket lehetne elérni, erre ma még választ nem adhatunk, mert a népi szellemnek megfelelő művésznevelés még nem alakult ki. Újabban a népi kollégiumok keretében kísérleteznek, de ezek eredményeiről ma még nem adhatunk számot. A tehetségek megítélésénél is sokszor mutatkoznak hibák. Különösen jószándékú laikusok részéről. A kezűgyesség még nem művészi készség, annak csak szükséges kelléke. A kezűgyesség a művészetnek

csak mesterségbeli részét fedi. A szellemi készség adja a tulajdonképpeni művészi tartalmát.

Éppen ezért a kézügyesség nem elegendő a művészi készség megítéléséhez. A népművészeknél a kézügyességen a hangsúly. A szellemi készség, bár rendkívül elevenen érvényesül, mégis erősen tudatalatti és így kizárólag ösztönös megnyilatkozású. Ha ilyen paraszti tehetségben, megfelelő korban az ösztönében élő szellemi készséget fokozatosan tudatosítjuk, a magasabb kultúrára módszeresen ráneveljük, alkalmassá tehetjük a magas művészet befogadására. Azonban, ha minden átmenet nélkül zúditjuk rá a kultúra áldásait, ezzel megriasztjuk, kisebbségi érzetét fokozzuk, úgyannyira, hogy előbbi megszokott szűk területén sem érzi magát többé biztonságban. Ennek egyik oka az a nagy szakadék, mely a népi és polgári szellem és kultúra között fennáll. Azért, mert a középosztályunk és annak kultúrája nagy általánosságban nem a népből sarjad, így ennek életformáját és kultúráját félelmetes felsőbbrendűségnek tekinti a nép.

*

Mindezek után azt látjuk, hogy ezen a téren sok a tennivaló. Nem várhatjuk összetett kézzel, amíg a hivatalos tényezők és intézmények megmozdulnak. *Az értelmiségnek kell a kezdeményezést kezébe venni.* Elsősorban, amint a bevezetőnkben már említettük, a nép között élő, a néppel foglalkozó értelmiségre vár a feladat, hogy a paraszti tehetségeket támogassa, mentse őket a rendelkezésre álló lehetőségek keretei között. A vidéki értelmiségen sok múlik, de ahhoz, hogy e téren hasznos munkát végezhessenek, szükséges felhívni a figyelmüket arra a tényre, *hogy jószándékú segíteni akarásukkal sokszor sajnálatosan ártottak.* Sajnálatosan, mert minden jószándék ellenére emberek életét tették tönkre helytelen tanácsaikkal. Sok tapasztalatlan parasztfjú hagyta el faluját a tanító, vagy a jegyző nagy jövőt jósoló biztatására. A jószándékban egyáltalán nem kételkedünk, az eredményeken azonban sajnálkozhatunk, de egyúttal okulhatunk is belőlük. Sok ismert példát sorolhatnánk fel és sok ismert tragédiáról adhatnánk számot. Hányszor átkozták meg parasztköltők, festők és egyéb tehetséggel áldott vagy vert szerencsétlen földönfutói a művészi vágnak azt, aki először megdícsérte művüket.

1930 körül, az egyik baranyamegyei faluból indult el egy húszéves, mezítlábas parasztleány tanítója ajánlólevelével. Az őstehetségkonjunktúra kellős közepébe került. Kétségtelenül komoly tehetség volt, de kultúra és tapasztalat hiányában, sötét politikai és szellemi hiénák kihasználtságává vált. Egyideig, míg elmondatták vele a maguk mondanivalóját, jól tartották, mikor pedig elhasználták, kilökték a pesti aszfaltra. Húszegynéhány éves korában halt meg, vér- és tüdőbajban, szülőfalujától távol, koldus módra. 1944-ben, az országos irodalmi és Művészeti Tanácstól megkaptam lemásolásra *Buti István* nevű őstehetség-festő levelét. Problémánk szempontjából rendkívül tanulságos, ezért itt közlöm teljes és pontos szövegét:

Az „Országos Irodalmi és Művészet Tanács” részére

Budapest
VI., Andrassy út. 69.

Méltóságos Tanács!

Legyen szabad nemesérszésű elnézését kérnem azért, hogy én alulírott - újból bátorkodom háborgatni nagy és nemescélú elfoglaltságaiban, de nevezhessem az én szerény és egyszerű léteemet is most tűrhetetlennek és halaszthatatlannak!

Nincsen többé helyem Vásárhelyen és tanyavidékén; ahol is képekért cserébe lehettem két gyenge hónapig három helyen, holott - nekem három hónap volt ígérve levélileg egy helyen biztosított jelzésű szavakban! És további helyek is ígérve voltak a tavaszig-érve. Most mennem kellene a lehető leggyorsabban innéd bárhova is, ha már volna pénzem, mert a kijelölt legutóbbi idő már letelt folyó hó 5-ével, amelyen túl azok is nagyon lesik a mindennapi póstát pénz érkezése miatt velem együtt, hogy mielőbb vonatra szállva láthassanak holmimmal együtt, akiknél most vagyok még!

És azért is sietős volna nagyon innéd az elmenésem: mert egyrészt elpusztulnék ez ismeretlen vidék ismeretlen emberei közt fizikai-munka nélkül, (azután pedig nemcsak erősen elfajult aranyerem és vesém betegsége vizeleti zavarokkal, hanem súlyos bokasüllyedésem és ludtalgam miatt nem vagyok képes elvégezni), és újabb hely nincs kilátásba, úgy - mint eddig volt és minden időben bekövetkezik az a veszély számomra, hogy elzárják előttem az ország belseje felé vezető utat, és akkor az egyetlen kínálkozó és még meglévő helyre sem juthatok el, amely Kecskeméten alul van a Bugacmonostori tanyavidéken! Mert már hadtápterületnek van emlegetve az újságban is e vidék több más város és megyéssel együtt a közellévő román határ és azon-való áttörés veszélye miatt! Én - pedig a színtiszta Magyar testvéreim közt kívánok maradni éppen és egészségesen!!

Mive a jelzett Bugacmonostori-tanyán már pénzért létezhetek csak szolid beosztásom mellett, és megértő testvéri engedményt elérve azon illetőnél, szabadhasson a felküldött képeim vásárlási sorsát könyörögve sürgetnem - és kérhessem azoknak egészszeni vételezését kitartásom okául, mert arra kimondhatatlanul nagy szükségem lenne mindenre, mert ugysem tudom - mily hosszú ideig kell új helyemen maradnom és drága minden nagyon! Ha életben maradhatok és a - Magyar népé?; rövi idő alatt ki fogom ezt a segítséget érdemelni újra és újra!! Addig és örökké a leghálateltebb szívemből mondok előre is - alázatos - tisztelettel köszönetet a Méltóságos Tanácsnak kérésem előadásáért örökké hűen!!

Buti István fm.

E levél két szempontból érdemel figyelmet. Először tartalma, melyből szinte drámai módon rajzolódik ki e szerencsétlen ember nyomorúsága. Mint hazátlan csavargó hanyódik egyik portáról a másikra. Másodszor, e levél stílusa ad a omlásnak indult paraszti lélekről elszomorító képet. Az értelmetlenségig nyakatekert szavak, az alá-

zat, mely már cigánykodásnak nevezhető: a paraszt ember szemérmével és önérzetével össze nem egyeztethető. A testi betegségeinél, melyekről levelében panaszkodik, lelki betegsége súlyosabb. Szeretnők, ha ezek a szerencsétlen esetek a múltéi lennének és soha többet ilyennel nem találkoznánk. Éppen e cél érdekében a következőkre hívjuk fel a nép között élő értelmiségiek figyelmét: *Meg kell szervezni a paraszt népművész-tehetségek intézményes védelmét.* A tehetség-védelem keretében két szempontot kell szem előtt tartani: az idősebbeket visszatartani a kalandos karriert hajszoló próbálkozásoktól, a fiatalokat intézményes tanulási lehetőséghez segíteni. A vidéki értelmiségiek, kiknek alkalmuk van ilyen tehetségekkel találkozni, szívleljék meg komolyan a fent elmondottakat. Ebben az esetben a közöny ártalmatlanabb, mint a rossz tanács, még akkor is, ha az jószándékból származik. Különösen tartózkodjanak a már korosabbak városba küldésétől. Ha valaki a tanítóhoz vagy papjához, esetleg a jegyzőhöz fordul tanácsért, sohasem szabad vágyat kelteni az illetőben. A műveket, ha tetszik, dícsérjék meg, fogadják úgy, mint egy dolgozó ember nemes szórakozását. Ne emlegessék előtte művészváltát. A felbukkanó fiatal tehetségekkel szemben is ajánlatos a tartózkodás, de ha úgy vélik, hogy rendkívüli tehetségre akadtak, úgy értesítsék valamely kulturális szervet. Ilyen például a „Magyar Népi Művelődési Intézet”, Budapesten. lehetőleg juttassák el az illető munkáit, melyek alapján az arra hivatottak a tehetség értékét elbírálják, és megkeresik a módot a taníttatás lehetőségére. A tehetséges jelentkező ezen az úton feltétlenül hozzájut a tanuláshoz. Aki viszont nem üti meg a mértéket, az a szakemberek eltanácsolása után nem valószínű, hogy kalandokba bocsátkozik. Ne engedjenek senkit a maga feje után szerencsét próbálni. Várják meg falujukban a hívó szót, vagy a marasztaló választ. Nem olyan nehéz otthon maradni, mint az elhagyott otthonba csalódásokkal terhelten visszatérni. Az idősebbek, kik a magasabb műveltség befogadására már kevésbé alkalmasak, otthonukban és eredeti foglalkozásuk mellett is jó népművészek lehetnek. Míg a fiatalabbak, kik a húsz évet alig haladták meg, ha komoly ígéretek, tanulási lehetőséghez juttatva, mint hivatásos művészek, a legnagyobb eredményeket érhetik el. természetesen, hogy így is előadódna sikertelenségek, de a művészpályán ez elkerülhetetlen. Azonban a tehetségek szakvéleményen való átszűrése nagyban lecsökkenti a féltehetségek kalandos próbálkozásából származó tragédiák számát. Akik otthon maradva hétköznapi munkájuk mellett művészkednek, ezeket sem szabad magukra hagyni, mert népművészeti ténykedésükre jó hatással lehet, ha kielégítjük becsvágyukat munkájuk iránt tanúsított érdeklődésünkkel. Ügyeljünk azonban itt is, hogy szakszerűtlen tanácsainkkal ízlésüket helytelen irányba ne tereljük. A cél az, hogy ezek lehetőleg tiszta népművészetet csináljanak. Éppen ezért ne adjunk nekik témákat, hanem hagyjuk őket a maguk elképzelési alapján dolgozni. Főleg mintákat ne adjunk kezükbe. Ne másoltassuk a faluban lévő hősi emlékművet, sem pedig műemlékek, vagy festmények fényképeit. Ellenkezőleg, olyan művek készítésére buzdítsuk, amelyek nem hasonlítanak semmi meglévőhöz. Ha mégis té-

mát adunk, az az életből való legyen. Élő állatot, embert, a környező tájat és életképeket. De a megoldás módját bízzuk rájuk. Az így létrejött művek népművészetünket gazdagítják és továbbélését biztosítják. Az itt elmondottakból láthatjuk, hogy komolyabb egyéni áldozatokra nincs szükség.

Amit itt elmondtunk, oly egyszerűen hat, hogy szinte nem érezzük a súlyát. Pedig súlyos, komoly, megszívlelendő dolgok, amelyek megszívlelése jótékonyan hat majd a paraszt tehetségekre, éppen úgy, mint népművészeti kultúránk további fejlődésére.

Tehetségekben nem vagyunk szegények, de nem vagyunk oly gazdagok, hogy kínálkozó tehetségeinket veszendőbe hagyjuk. A múltban elég sok kallódott el közülük a közöny miatt.

A magyar értelmiség, különösen azok, akiknek származásuknál, vagy hivatásuknál fogva szorosabb kapcsolataik vannak a néppel, számtalanszor megmutatták, hogy népükért, annak jövőjéért, jobb sorsáért komoly áldozatokra képesek.

A paraszt művésztehetségek védelme, felkarolása és a tanulni szándékozóknak lehetőséghez juttatása éppen olyan fontos nemzeti feladat, vagy kötelesség, mint az, hogy a népnek egészséges lakása és elegendő orvosa legyen.

A ma már széles keretek között mozgó szabadművelődésen belül a falusi művésztehetségek, mégpedig elsősorban az idősebbek, vagy akik nem akarnak hivatásos művészpályára menni, megtalálhatják a művelődés, sőt művészi készségük fokozását szolgáló lehetőségeket. E célból hasznos lenne évente, a téli hónapok alatt, mikor a vidéki ember jobban ráér, valamelyik néprjazi központban a paraszttehetségek és idősebb népművészek számára két-három hónapos népfőiskolai tanfolyamokat szervezni. Itt összejönne az ország minden tájáról az idevaló művészkedő ember. Az ilyen kellő szak- és szellemi irányítással vezetett tanfolyam alkalmas lenne a népművészek általános művelésére, művészi készségük mesterségbeli fokozására. Ugyanakkor a fiatalok számára tehetségválogató intézmény is lenne a tanfolyam, ahol nemcsak a kézügyesség, hanem a művészi és általános szellemi készség megfigyelésére is alkalom kínálkoznék. Ilyen irányú népfőiskolákkal évekkal előbb, a Kalot mozgalom keretében már kísérleteztek. Újabban ez a terv a Magyar Népi Művelődési Intézetben is felvetődött és remélhető, hogy rövidesen, talán már a következő télen meg is valósulhat. Ilyen kezdeményezésksl a népi kultúránk terén sok új lehetőséget indíthatunk el.

*

De milyennek is kell lennie egy ilyen népfőiskolának?

Maga a főiskola annyit jelent, hogy szakjellege mellett magasabb műveltséget is nyújt. A népfőiskola hasonló rendeltetésű, de a nép szellemiségéhez és szakérdeklődéséhez alkalmazva. Tehát egy ilyen művész-népfőiskolának elsősorban a népművészeti szempontoknak megfelelő szakoktatást, e mellett pedig a tárgykörbe vágó magasabb kultúrát kell nyújtania. Itt kell ügyelnünk azokra a szempontokra, melyekről az előbbieket során már szó volt. Semmiesetre sem szabad túlméretezni az elméleti anyagot.

Például: a művészetoktatáshoz annyira hozzátartozó kultúrtörténelmen keresztül bemutatathatjuk, hogy egy ilyen népfőiskolai anyagot milyen módszerrel kell összeállítani.

A kiemelkedő magas-kultúrák alkotásait: így a görög, vagy renaissance műrecek ismertetését kezdetben mellőzzük, ezzel szemben hangsúlyozottan foglalkozni kell az őstörténeti anyaggal, kikerülve egyelőre a kiugró magas-műveltségi területeket. Elsősorban a magyar vonatkozású steppe-művészetet, a honfoglaláskori művészetet, majd a magyar román kort kell bemutatni. Vagyis olyan művészettörténelmi műveket ismertessünk, melyek népművészeink ízlésvilágát tükrözik, annak megerősítését szolgálják.

Ilyen rövid időre beállított tanfolyam nem is alkalmas a súlyosabb tárgyak ismertetésére, mert az alapműveltség nélküli hallgatókban csak zavart okoznának. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a hallgatóknak megadtuk hozzá az alapot és a saját népi kultúrájuk értéke iránti öntudatukat megerősítettük. Szellemi félrevezetés nem történik, mert azok a fiatalok, akik esetleg művészpályára mennek, későbbi tanulmányaik során úgyis hozzájutnak a válogatás nélküli tudományhoz. A népművészek számára viszont, kellő alap nélkül, egy Michelangelo ismertetése katasztrofális lehet, mert könnyen kisebbségi érzést válthat ki belőlük. A tudományban is mértéket kell tartanunk, nehogy az ellenkező hatást váltsuk ki, mint ami szándékunkban volt.

De az a körülmény, hogy az ilyen népművész-szakiskolában nem tömegekkel, hanem aránylag kevés számú és azonos képességű egyénekekkel foglalkozunk, lehetővé teszi az egyéni tehetségekkel való külön-külön foglalkozást, adottságaik érdeme szerint.

A tananyagot úgy kell összeállítani, hogy az elsősorban az egyetemes népi kultúrát, annak értékeit, magában a népben, illetve a hallgatókban tudatosítsa. A nép magasabb műveltségre való nevelésének alaptétele az is, hogy a népben élő közösségi érzést ne csökkentsük. Ez a veszély az általános jellegű műveltségi ágazatoknál, mint például a zene, népdal, irodalom és hasonlóan kollektív jellegű műveltségi ágaknál nem fenyeget. Az egyéni készséget igénylő ágazat, mint a képzőművészet, már inkább eredményezheti a népi közösségtől való elszakadást. Ez különösen áll arra az esetre, ha az illető pályaválasztása következtében felsőbb iskolákba kerül. Itt azonban elsősorban a népi kollégiumokra vár a feladat, hogy e folyamatot gátolják. A cél az, hogy a nép fia, bármily magas karriert ér is el, sohase szakadjon el a néptől, hanem több tudásával annak felemelkedését támogassa.

Nem hallgathatjuk el azt a követelményt sem, hogy az ilyen irányú népnevelésre csakis olyan tanerők jöhetnek számításba, akik a népet közvetlen közletről ismerik, annak szellemi és kulturális adottságaival tisztában vannak. Sajnos, e feltételeket még ma is sok helyen mellőzik. Pedig ezen áll, vagy bukik egész népnevelésünk.

Hasonló tanfolyamokkal más népművészeti ágakat, így legelsősorban a népi textilművészetet is meg lehetne menteni, vagy újraéleszteni. A népi textil a népviseletekkel együtt kihalóban van. Ezt a

sajnálatos folyamatot csakis hasonló intézményes módon lehet megállítani.

Egy-egy nevezetesebb népművészeti terület, mint pl. Sárköz, vagy Kalocsa vidéke, népművészetének felélesztésével komoly anyagi lehetőségeket lehetne a vele foglalkozóknak biztosítani.

Az ilyirányú népművészeti termékeket népi szövetkezetek útján hozhatnánk forgalomba. A népi textilművészet számára komoly lehetőségek mutatkoznak, mert a korszerű igényekhez könnyen alkalmazható. A jobb ízlésű közönség is szívesebben vásárolná, mint a városi tömegízlést szolgáló holmikat. A magyar középosztálynak ilyen irányú érdeklődése fokozódik. Ha ezt az érdeklődési kört komoly, szép művek forgalombahozásával fokozni tudnánk, elérhetnénk, hogy a városi ember otthona nemcsak ízlést, de egészséges magyar szellemet is sugározná. A környezet pedig nagy hatással van az ember lelkivilágának alakulására. A népművészet társadalmi rétegek közötti térhódítása a ma annyira hiányzó közösségi érzés fokozását is nagyban elősegítené.

*

Az elmondottak során igyekeztünk népművészetünk képzőművészeti ágáról, annak értékéről képet adni. Helye és értéke még ma sincs kellőképpen meghatározva. A néprajztudomány és a magas képzőművészet esztétái nem tudtak vele mit kezdeni. Az egyik: tárgykörén kívüllesőnek, a másik: rangon alulinak tekintette. Valójában mind a kettőnek köze volna hozzá. Remélhető azonban, hogy ezen a téren is hamarosan tisztázódnak a fogalmak. A népi faragványok feltárása és ismertetése, az élő népművészek intézményes nyilvántartása, támogatása, a népművészet továbbfejlesztésével elérhető eredmények e kérdésben tiszta helyzetet fognak teremteni. Az eddig rendelkezésünkre álló anyag, melyből néhányat e tanulmány keretében is közlünk, azt igazolja, hogy a népi képzőművészek intézményes felkarolása, támogatása nem hiábavaló.